

Феміда на швидкості 150 км/год: чому в Україні статус нардепа став «ліцензією на вбивство»

Магічне зникнення підстав для санкцій проти резидента ФСБ Юрія Іванющенка

РПЦ як секта депортації: свідчення Владислава Гаврилова про викрадення

Чи такі страшні фемінітиви, як їх малюють?

КУЛЬТУРА | СР, 2026-02-18 09:23

Версія для печати

2019 року Верховна Рада затвердила правопис, у якому вперше за часів незалежності було зазначено нормативну можливість вживати фемінітиви. Попри хвилю жартів через доволі недолуге формулювання відповідних правил словотвору (хто ж забуде усіх тих «-киць»), активістське середовище привітало цей крок як перше наближення до більш гендерно чутливого мовлення.

ЗМІ доволі легко підхопили нові правила, держустанови навпаки запроваджували їх очікувано повільно. Консервативні ж кола, схоже, досі перебувають десь між запереченням і торгом.

Здавалося б, за минулі роки написано чимало фахових роз'яснень про давню традицію українських фемінітивів, перервану радянською «уніфікацією», про **низку словотвірних можливостей** для цього й навіть призабуту форму двоїни, якою активістські групи пропонують передавати гендерну небінарність. Однак деякі новотвори вимовляти відверто складно, комусь фемінітиви здаються немилозвучними чи навіть знецінювальними, хтось просто не хоче змінювати стару звичку й емоційно її оберегає.

Надто коли доходить до множини та генеративів, тобто узагальнених позначень групи людей різних гендерів або статей. Залишатися при чоловічому роді чи переходити на жіночий, вживати подвійні форми чи чергувати чоловічу й жіночу множину, користуватися **гендергеом** і яким... — тут списи ламаються так сильно, що стає зрозуміло: це питання не так звички чи способу, як політики та влади.

Як ця непроста тема відбивається на практиках художнього перекладу? Чи релевантна вона для творів минулих епох або мов, які менше оперують категоріями роду? Чи існують редакційні політики з цього питання та чи впливають вони на переклад? Про це та інші речі журналісти видання **ЧИТОМО** розпитали колег за цехом.

Читайте також: **У Франції офіційно визнали фемінітиви для позначення професій**

ОЛЕКАНДРА БЕСПАЛА

Перекладачка з традиційної китайської, улюблені переклади: мальописи «Путівка в потойбіччя» Йовдзи, «Місто привидів» Кевіна Ченя і «Синдром зеленої мавпи» Ендрю Є.

Китайська, з якою я працюю, — це коренева мова, їй не притаманна словозміна. Якщо ж оцінювати поверхнево, її можна характеризувати як «безгендерну», адже іменники не містять відповідних суфіксів, тож і прикметники, і дієслова використовуються

НОВИНИ

- 21:35 САП вимагає конфіскації майна у головного податківця Полтавщини
- 20:00 Погода в Україні на 8 травня: місцями короткочасні дощі та грози
- 19:09 Павло Казарін: Пастка безстроковості
- 18:04 Олег Чеславський: ЦПК і розкрадання стратегічних активів
- 17:10 Геннадій Левітас: Піхота - рід військ, який зникає
- 16:04 Касьянов: Вони крадуть 4 млн доларів на добу
- 15:10 Батьки очільника столичної прокуратури Сергія Ходаківського та судді Соборного суду Дніпра Максима Ходаківського у 2020 році придбали квартиру в Москві
- 14:59 ВАКС засудив заступника голови Рівненської облради за хабар до 9 років позбавлення волі
- 13:01 2500 гектарів лісу палає на Чернігівщині через російські обстріли
- 12:19 Підозрювана у хабарництві: ВРП звільнила львівську суддю Ірину Малех

ПІДПИСКА НА КАНАЛ

однакові. Утім, ця ситуація не є унікальною; в аналітичних мовах (як-от англійська) цієї словозміни теж немає, тож я зовсім не єдина перекладачка, яка додає **фемінітиви** там, де у вихідному тексті їх немає.

Найлегше, звісно, працювати з лексикою: у китайській є слова, у самому значенні яких закладено вказівку на гендер. Найочевидніший приклад — це, мабуть, займенники третьої особи однини — «**他**» (він) і «**她**» (вона), — які ще й звучать однаково «**tā**».

А от морфологічні особливості китайської значно цікавіші. Попри функціонування китайської як кореневої, у деяких випадках усе ж доводиться говорити про префікси та суфікси — і тут вони дозволяють обрати «жіночу» або ж «чоловічу» словоформу. Труднощі полягають в тому, що деякі випадки — це надзвичайна меншість. Коли йдеться про професії, посади, статуси, префікси застосовують, лише якщо необхідно наголосити на статі людини. Наприклад, в романі «Тайванські нотатки Чідзуко» Ян Швандзи є таке:

「**他**是**她**的**老師**」 / «Письменни**ця**! Наголошувати, що не письменник, а саме письменниця — ніби спосіб продатися, знайти якогось мецената!

У цій репліці одразу можна відслідкувати кілька моментів. По-перше, це справді один з небагатьох випадків, де на статі письменниці вказують, додавши попереду «**她**» (а тут навіть зневажливе «**她**»). У решті тексту ми майже не бачимо такої умовної словозміни, коли йдеться про письменництво, перекладацтво, читацтво тощо. По-друге, зміст репліки демонструє ставлення до «жіночої» словоформи, принаймні в першій половині ХХ ст. в **Японії**. Я впевнена, що аргументи такого характеру можна почути і в сучасній дискусії стосовно фемінітивів української мови.

Генеративи — надзвичайно цікава тема, тим паче що в китайській мові також існує певне розмежування на рівні займенників. На відміну від української, де третя особа множини «вони» спільна для усіх трьох родів, в китайській є і «**他**» (від «**他**» — він), і «**她**» (від «**她**» — вона). Утім, коли гурт складається з різних гендерів, ми побачимо такий чоловічий варіант «**他**».

У своїх перекладах я звертаюся до цієї «китайської» формули. Наприклад, коли йдеться про жіночу гімназію, очевидно і логічно я пишу «учениці» і «випускниці». Коли ж невідомо, хто належить до гурту або відомо, що «вони» — це і чоловіки, і жінки, я звертаюся до чоловічого роду множини.

Водночас я розумію й визнаю важливість дискусії про генеративи: як у китайській, так і в українській мові відображає історичне переконання у вищості чоловічої статі над жіночою. Надзвичайно цікаво досліджувати, як такі соціальні порядки відобразилися на мові — наприклад, побудові ієрогліфів чи сталих мовних конструкціях. Утім, мова — це гнучке явище, що в першу чергу відповідає потребам її носіїв, а отже абсолютно природним є відхід від стандартно-традиційного вжитку множини чоловічого роду.

Читайте також: **Новий/старий правопис: плюси, мінуси та важливі моменти**

ОЛЕКСАНДРА ГРИГОРЕНКО

Перекладачка з німецької, улюблені перекладені автор_ки: Драгіца Райчич, Герман Ніч, Мавіль.

У текстах, із якими мені доводилося працювати, я ніколи не розглядала фемінітиви як особливий засіб стилізації, бо в німецькій мові це усталена норма. Після того, як фемінітиви легалізував український правопис, у мене якийсь час (дуже недовгий) було відчуття, що ми зробили квантовий стрибок у напрямку до подібного унормування, бо фемінітиви почали вживати дуже активно, виявилось, що передавати жіночий рід конструкціями типу «жінка-драматург» або «науковець зазначила» таки дивно й незграбно. Мені здається, що ця зміна контексту суттєво розширила можливості відтворення фемінітивів у перекладі, бо стало йтися не про те, чи вживати фемінітив, а як його утворити чи яку форму краще вжити.

Я не заперечую, що деякі українські фемінітиви дійсно важко утворюються і незвично звучать, але це не підстава відмовлятися від них, бо тільки вживання, зрештою, і призводить до нормалізації.

Колись мені, наприклад, було важко писати слово «ембріологиня», воно здавалося довгим і складним, але я звикла до нього ще в процесі роботи над книжкою, і зараз медичні фемінітиви звучать для мене як цілком звичайні, довгі й красиві слова. До того ж, складність утворення фемінітивів — це не завжди негативний фактор, їх цікаво шукати.

З німецькими генеративами, з одного боку, працювати просто, з іншого — неможливо. Просто, бо досить часто в художній прозі, дитячій, навіть науково-популярній літературі вживаються генеративи чоловічого роду, тоді це повністю відповідає чинній українській нормі щодо вживання маскулінитивів у множині на позначення всіх гендерів.

У таких випадках я зазвичай теж вживаю маскулінитиви, бо перекладений текст, на моє переконання, не може бути гендерно нейтральнішим, ніж оригінал. Якщо ж генеративи в німецькому тексті з двокрапкою або зірочкою — це форми, які позначають множину гендерів, — усе залежить від позиції видавництва. Я можу аргументувати вживання гендергепу чи інших позначень у перекладі наявною активістською практикою або прикладами з мовної політики деяких громадських організацій, але якщо норма знає тільки маскулінитиви, ці аргументи легко

проігнорувати.

Я, мабуть, мрію, щоб норма з часом змінилася, але не уявляю, скільки для цього потрібно зусиль. Зрештою, не гендергепом єдиним, можна пробувати інші позначення, шукати словотвірні варіанти, але правописні обмеження суттєво стримують такий розвиток.

Читайте також: **Професор Юрій Шевчук: Двомовність як хвороба**

НІНА ЧУЛАЄВСЬКА

Редакторка, працювала над перекладами текстів Івліна Во, Джозефа Конрада, Джона Барта, Міленка Єрговича, Ольги Токарчук.

Особливих проблем із вживанням фемінітивів у перекладах я не помічала. Навіть якщо в тексті англійською не одразу зрозуміло, про кого мова — наприклад, вчителя чи вчительку, лікаря чи лікарку, — з часом це прояснюється. А якщо персонаж настільки епізодичний, що не прояснюється, то лишаю вибір роду на розсуд перекладача.

Єдине питання, яке може виникнути, справді пов'язане з генеративами. Вважаю, що чоловічий рід і в однині, і в множині може позначати обидва гендери: коли я пишу «на розсуд перекладача», то маю на увазі, звичайно, і перекладачок.

І так само сприймаю генеративи у перекладних текстах. У «Темпорі» нема редакційного гайду щодо цього, перекладач із редактором можуть приймати своє рішення відповідно до ситуації, але якщо питають моєї поради, я радитиму не додавати зайвих слів, бо це обтяжує текст і приносить більше шкоди, ніж користі. Ситуативно так можна зробити (якщо хочеться), але системно це ускладнить роботу команді, а читачам — сприйняття.

Звісно, практики вихідної мови впливають на перекладацькі й редакторські рішення. Якщо в оригіналі речення звучить: «Tłumaczki i tłumacze», то й українською будуть «перекладачі й перекладачки», бо авторська інтенція тут очевидна. І якщо в мові, яка має фемінітиви, жінку названо маскулінітивом, то так само повторимо в перекладі.

Гендергепоу в наших книжках точно не вживаємо, але поки й не бачила, щоб у когось із перекладачів чи редакторів з'являлась така ідея. Взагалі не стикалася з гендергепами у книжках, хоча в медіа траплялося. Книговидання все ж консервативніше.

Читайте також: **Два тижні в окупації під Києвом у приміщенні могилянського гуртожитку в містечку Ворзель**

АННА МАРХОВСЬКА

Перекладачка з іспанської й англійської мов, найулюбленіші перекладені автор_ки: Мігель Анхель Астуріас, Катріона Сільві, Мері Ловелл.

Коли навколо унормування фемінітивів у правописі тільки починалися дискусії, їхні найгучніші неприятели ілюстрували свою позицію словами типу «жінкиня»: мовляв, це неприродно і негарно. Мене, однак, віддавна гризло інше питання: чому секретарка, прибиральниця — це ок, а лікарка, професорка — ні? Це точно про красу і милозвучність мови чи все-таки про щось інше?

Якщо ж перемкнутися з гендерної справедливості на літературу, переклад і видавниче середовище України, редакційні політики багатьох видавництв унормовують використання фемінітивів і навіть заохочують до цього. У мене був тільки один випадок, коли редактор не підтримав пропозицію використати фемінітив, пославшись на його немілозвучність і невластивість українській мові. Поза тим маю чимало цікавих прикладів співтворчості з редакторками і редакторами: фемінітиви не конче мають обмежуватися вчителькою і авторкою, право на життя мають і генійка, свідчиця, войовниця й багато інших слів.

Я працюю з іспанською і англійською мовами. Іспанській властиві окремі закінчення для різних родів, англійській — ні. У перекладі, втім, ця відмінність згладжується: якщо у тексті йдеться про жінку, я намагатимуся використати фемінітив. Переконана, що це допомагає зануритись у сюжет.

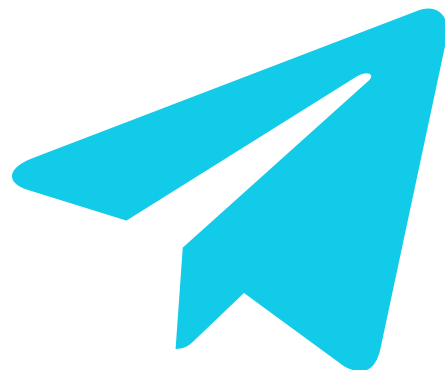
Уявімо, що ми читаємо про якогось професора, фантазія вже намалювала образ сивого добродія у піджаку й окулярах, аж через дві сторінки виявляється, що цей професор — вона. То чи не практичніше одразу назвати професорку професоркою?

Зауважу, однак, що використання фемінітивів не завжди виправдане. Вони можуть бути недоречними, наприклад, у перекладі історичного роману про глибоко патріархальну Іспанію, тож враховувати позамовний контекст і дбати про адекватний переклад маємо обов'язково.

Наостанок хочу поділитися приємним враженням від зрушень в академічному середовищі: цього навчального року я неабияк тішилася, бачачи в екзаменаційних відомостях слова «екзаменаторка» й «асистентка».

ІРИНА НІКОЛАЙЧУК

Літературознавиця, літературна критикиня, фахівчиня в сфері видавничої справи, головна редакторка видавництва Creative Women Publishing.

Про фемінітиви та їх вживання в текстах, мовленні й загалом інфопросторі я можу говорити з двох позицій: як феміністка і фахівчиня в сфері культури й книговидання та як головна редакторка видавництва, що називає й позиціонує себе першим в Україні жіночим та феміністичним.

Наскрізне вживання фемінітивів у всіх книжках, комунікації в медіа та соцмережах — один із засадничих принципів редакційної політики CWP. І, хай як це на позір дивно чи неочікувано, саме фемінітиви часто-густо стають каменем спотикання в нашій взаємодії з авторками, більшість із яких — публічні, активні та проявлені жінки. «Я не фахівчиня, а фахівець», — не раз чуємо ми від наших авторок під час роботи з книжками про жіночі досвіди, самореалізацію та суб'єктність. Часом чуємо й щось на кшталт «Те, що я жінка, не привід записувати мене в феміністки».

Чи то як головна редакторка, чи як літературна, я в таких ситуаціях опиняюся в своєрідній «моральній розтяжці». Як феміністка я мушу поважати позицію іншої, хай як вона її для себе обумовлює (а чи ніяк). Як головна редакторка **Creative Women Publishing**. — апелюю до редполітики «у нашому видавництві так і ніяк інакше».

А як у літературної редакторки в мене вже навіть сформувалась своєрідна репутація: «Ніколайчук усюди натикає фемінітивів». Коли позицію доводиться аргументувати — посилаюся і на норму правопису 2019 року, і на традицію вживання фемінітивів в українській мові, яку доводять писемні джерела, і на український словотвір, у якого широчезний інструментарій для творення фемінітивів. А часом доводиться згадувати й про інші мови (як-от про німецьку, де це питання взагалі не є дискусійним).

Згадую в цих дебатах також і суперечки на цю тему з учнями (протягом майже 5 років викладала українську мову в старших класах). «"Членкиня" — це звучить тупо і смішно», — безапеляційно заявив мені один із десятикласників. «А "вчителька"? А, наприклад, "прибиральниця"? — запитала я. — Правда ж, нормально звучить? Як ви думаєте, чому так і чи завжди так було?».

Далі в кожному з класів, який я вчила, починалась цікава розмова: про доступність для жінок тих чи інших видів діяльності (і, відповідно, потребу в словах для відображення цього в суспільстві), про слововживання і те, як воно стає й починає відчуватися звичним і «нормальним». Про німецьку мову теж згадували, і джерела XIX і початку XX ст. дивилися. І я помічала, що з кожним наступним роком ця дискусія ставала дедалі менш запеклою, а об слово «математикиня» переставали шпортатися навіть десятикласники.

Читайте також: **Стереотипи про Україну та її мешканців, які бісять в книжках написаних зарубіжними авторами**

ОЛЕНА СИНЧАК

Доцентка кафедри філології УКУ, дослідниця в Університеті Клагенфурта (Австрія) за програмою MSCA4Ukraine, укладачка Вебсловника жіночих назв української мови на r2u.org.ua (Львів, 2022).

У своєму актуальному дослідженні я цікавлюся періодами історичних зламів: до прикладу, як сталося так, що до Другої світової війни у Львові було прийнято говорити *пані професорка* і звертатись *пані професорко* навіть в офіційній ситуації, а з приходом советів таке звертання замінили на ім'я і по батькові, а в офіційній ситуації почали називати жінок чоловічими назвами: «*Професор сказала...*».

У Мюнхені мені пощастило натрапити на архів Організації українських жінок (ОУЖ) за перші роки її заснування — 1945-1950 роки. Це були головні жінки із Західної України з активною громадянською позицією, їхня мова виразно галицька. Найдужче мене здивувало те, що в листуванні й документації, яку вони вели дуже ретельно (20 тек матеріалів за п'ять років), фемінітиви були звичним явищем: *генеральна секретарка, президентка (організації), сенаторка, посолка* та інші.

Фемінізація в них не була послідовною: та сама жінка підписувалася то як *секретарка*, то як *секретар*. Але фемінітиви вживали активно в офіційних документах, а це, як на мене, якнайкраще підтверджує, що досі чинна в нас норма обмежувати фемінітиви неофіційним ужитком радше була накинutoю ззовні, з-під імперського мовного лекала.

У документах в архіві ОУЖ я зауважила поєднання всіх трьох стратегій письма:

Фемінізація: назви посад (*секретарка Централі, організаційна референтка, головна редакторка* і т.д.), звертання (*Високоповажана пані Професорко! Високоповажана пані Сенаторко!*). Жіночі назви вживали на рівні з чоловічими там, де було важливо наголосити на рівній участі жінок, наприклад: «Товариство запрошує всіх своїх *членів і члениць* як рівнож і все українське громадянство взяти участь в нашому балі...».

Нейтралізація: завдяки вживанню збірних чи абстрактних іменників: «Призначення, звільнення і зміни *персоналу* дитячих садків належить до *інспектури* дошкільного виховання».

Маскулінізація: жінку називали чоловічими професіями, якщо жіноча назва ще не усталилась на той час: *доцент, педагог, геолог*. Сьогодні українська мова винайшла способи фемінізувати й ці професії. Також вживали загальний чоловічий рід, якщо не було важливо наголосувати на участі жінок.

Ці стратегії, особливо вміле поєднання двох перших, видаються доцільними й сьогодні. Вагається, як утворити фемінітив — раджу зазирнути у Вебсловник жіночих назв на [r2u](http://r2u.org.ua). Корисною видається також стратегія нейтралізації, яка допомагає не

НОВИНИ ПАРТНЕРІВ

РЕКЛАМА

переобтяжувати текст симетричними називаннями жінок і чоловіків, щоправда, іноді вимагає винахідливості. Натхнення для цієї стратегії варто пошукати в книжці Марії Маєрчик "Колоніальність непристойного: сороміцьке в модерному дизайні сексуальності", яка написана неандроцентричною, гендерно нейтральною мовою.

Не впевнена, наскільки нам вдасться замінити загальний чоловічий рід завдяки цим двом стратегіям. Думаю, що ними, як і гендергеом, варто користуватись *стратегічно*, як робили українські активістки міжвоєнного часу. Можливо, для одних видань більше підійде неандроцентричне письмо, для інших — певне поєднання фемінізації з нейтралізацією, подекуди із загальним чоловічим родом.

—
Неля Ваховська, опубліковано у виданні ЧИТОМО

Читайте також:

- **Українські письменники про сенс незалежності: Свобода бути собою**
- **Нам дуже ще багато треба зробити, щоб історія України стала відомою**
- **Виховання україномовних дітей за кордоном: просто говорити українською - недостатньо**
- **10 змін в освітньому процесі, які чекають на учнів і вчителів у новому навчальному році**

Share 0

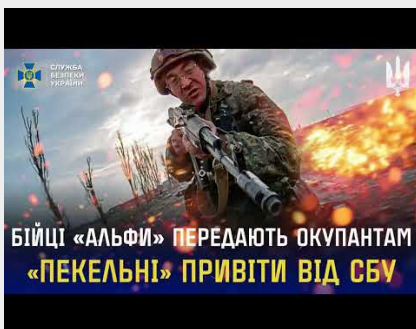
Читайте «Аргумент» в **Facebook** и **Twitter**

Если вы заметили ошибку, выделите ее мышкой и нажмите **Ctrl+Enter**.

Коментарі

ВІДЕО

Воїни «Альфи» СБУ — ТОП-1 серед підрозділів Сил оборони за результатами бойової роботи у квітні

Про що не можна було жартувати в СРСР

HEAVY SHOT, VAMPIRE, NEMESIS: як «Баба Яга» б'є ок*пантів

[Головна](#) [Про сайт](#) [Опитування](#)

© 2011 «АРГУМЕНТ»

Републікація матеріалів: для інтернет-видань обов'язковим є пряме гіперпосилання, для друкованих видань - за запитом через електронну пошту. **Посилання або гіперпосилання повинні бути розташовані при використанні тексту - на початку використовуваної інформації, при використанні графічної інформації - безпосередньо під об'єктом запозичення.** При републікації в електронних виданнях у кожному разі використання вставляти гіперпосилання на головну сторінку сайту argumentua.com та на сторінку розміщення відповідного матеріалу. За будь-якого використання матеріалів не допускається зміна оригінального тексту. Скорочення або перекомпонування частин матеріалу допускається, але тільки в тій мірі, якою це не призводить до спотворення його сенсу.

Редакція не несе відповідальності за достовірність рекламних оголошень, розміщених на сайті, а також за вміст веб-сайтів, на які дано гіперпосилання.

Контакт: uargumentum@gmail.com